

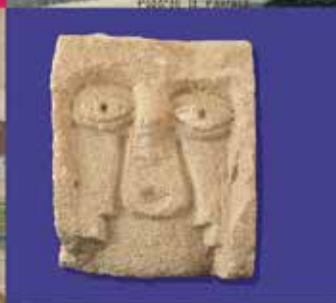
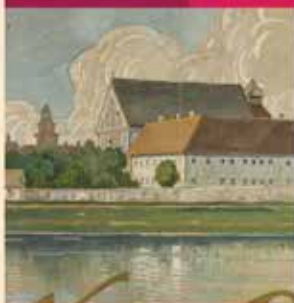
6u1

Slavonske muzejske obljetnice 2024.

Gradski muzej Požega
Muzej Brodskog Posavlja
Muzej likovnih umjetnosti Osijek
Zavičajni muzej Našice
Zavičajni muzej Slatina
Muzej grada Pakraca

Republika
Hrvatska
Ministarstvo
kulture
i medija
Republic
of Croatia
Ministry
of Culture
and Media

6 u 1 – slavonske muzejske obljetnice 2024.

Impressum

Nakladnik: Gradski muzej Požega

Za nakladnika: Ljiljana Marić

Autori izložbe: Ljiljana Marić

Autori tekstova panoa i kataloga: Uršula Bešlić, Ivana Domanović, Srđan Đuričić, J elena Hihlik, Jasna Jurković, Silvija Lučevnjak, Karolina Lukač, Ljiljana Marić, Ivan Roth, Mirna Šuljug, Marina Vinaj, Andreja Vojnić

Fotografije: Gradski muzej Požega, Muzej Brodskog Posavlja, Muzej likovnih umjetnosti, Zavičajni muzej Našice, Zavičajni muzej Slatina, Muzej grada Pakraca

Lektura i korektura: Matej Peharda

Grafičko oblikovanje kataloga i panoa: Maja Gjajić

Idejno rješenje makete muzeja: Zrinka Kukuljica Merčep

Tehnička realizacija izložbe: Boris Knez, Benjamin Raguž

Tisak: Grafika, Osijek; Modernpak, Požega; Reklam, Požega

Požega, 2024.

ISBN broj: 978-953-7838-25-6

CIP zapis dostupan u računalnome katalogu

Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 001245982.

6 u 1 – obljetnice muzeja istočne Hrvatske 2024.

Jedan od važnijih zadataka Muzejske udruge istočne Hrvatske je okupljanje oko zajedničkih projekata, a jedan od takvih su i izložbe u kojima sudjeluju svi ili pojedini muzeji, ovisno o kojoj se temi radi.

Ovoga puta okupilo se šest muzeja kako bi zajedničkom izložbom obilježili svoje obljetnice koje su se navršile u 2024. godini. Ideju je pokrenuo Gradski muzej Požega koji slavi svoj stoti rođendan. Slijedi odmah s devedeset godina postojanja Muzej Brodskog Posavlja iz Slavonskog Broda, zatim Muzej likovnih umjetnosti iz Osijeka koji obilježava sedamdeset godina postojanja i rada. Pola stoljeća djelovanja slavi Zavičajni muzej Našice, a deset godina manje Zavičajni muzej Slatina. Najmlađi slavljenik je Muzej grada Pakraca s petnaest godina djelovanja.

Ideja je da kroz prikaz povijesti svakoga od njih posjetiteljima približimo muke nastanka svakoga muzeja kroz sav trud, volju, upornosti

ljubav generacija muzejskih djelatnika u stvaranju danas respektabilnih muzejskih ustanova. Jer one su u svojim sredinama ne samo čuvari povijesne baštine i tradicije, nego i središnja mjesta kulture.

Kroz izložbu posjetitelje upoznajemo s osnivačima muzeja. Negdje je to bila jedna osoba, negdje više njih, a svi su bili svojevrsni vizionari svoga vremena, često prepušteni sami sebi i vlastitoj snalažljivosti u postavljanju temelja, onoga što mi danas s ponosom baštinimo. Treći dio, možda i najizazovniji, je izbor samo jednog muzejskog predmeta koji predstavlja svaki muzej. Posebnu zanimljivost izložbe, ali i izazov u grafičkoj pripremi i tiskanju čine 3D modeli svih šest muzeja čije obljetnice slavimo 2024. godine.

Ova izložba još jednom pokazuje smisao postojanja Muzejske udruge istočne Hrvatske: radost zajedničke suradnje, razmjenu iskustava, međusobno poštovanje te nemjerljivu ljubav prema muzejskoj struci.

Muzejska udruga istočne Hrvatske

Muzejska udruga istočne Hrvatske je stručna, neprofitna društvena organizacija muzejsko-galerijskih djelatnika i ustanova s ciljem unapređenja organizacije djelovanja muzeja i galerija na području istočne Hrvatske. Sukladno tome Udruga organizira oblike rada koji mogu poslužiti proširivanju stručnog i znanstvenog rada, te svrsishodnijem muzeološkom djelovanju i prezentiranju fundusa građe muzeja i galerija istočne Hrvatske. Udruga svoje korijene pronalazi 1951., kada je osnovana Slavonska podružnica Društva službenika i suradnika muzeja, galerija

i konzervatorskih zavoda Museion u NR Hrvatskoj. Od 1974. Udruga djeluje unutar Saveza muzejskih društava Hrvatske kao Podružnica za Slavoniju. Već od te godine javlja se potreba formiranja Muzejskog društva Slavonije i Baranje jer postoje pravni problemi oko registriranja udruge s podružnicama. Od 1991. djelovanje središnje udruge je reducirano, dok je u Slavoniji i Baranji potpuno onemogućeno ratom. Godine 1997. osniva se Muzejska udruga Istočne Hrvatske kao samostalno strukovno udruženje koje aktivno djeluje i danas. Iza ovih službenih podataka krije

se dvadeset jedan muzej naše Slavonije, dvadeset jedna priča prikupljanja, obrade, izlaganja i publiciranja ponajviše zavičajne građe, od najstarijeg Muzeja slobodnog i kraljevskog grada Osijeka, danas Muzeja Slavonije do najistočnijeg Muzeja u Iloku... I svaki od ovih čuvara prošlosti zanimljiv je i dragocjen na svoj način i svaki od njih desetljećima bogati svoje riznice i čuva ih za buduće generacije. A rizničari, kustosi, čuvari, ti samozatajni zaljubljenici u svoj posao često će vam reći da imaju najljepši posao na svijetu koji, daleko od visokih plaća, političkih i inih benefita donosi

neizrecivu radost, jer radost je taknuti prošlost, prošetati stoljećima, biti dijelom negdašnjosti i tumačiti je. A u tome pomaže i Glasnik slavonskih muzeja, glasilo Udruge, koji predstavlja rad muzeja na području istočne Hrvatske te objavljuje bogat sadržaj vezan uz aktualna događanja, probleme, zanimljivosti, kao i stručne članke muzejskih djelatnika. Značaj Glasnika, osim u pregledu stručnog i informativnog rada, očituje se i u njegovoj povijesnoj vrijednosti te služi kao dokaz nastajanja, razvoja i napretka djelatnosti muzejskih ustanova.

Gradski muzej Požega

muzeja, čime su osigurani bolji uvjeti za čuvanje i izlaganje muzejske građe. Prvi broj Vjesnika Muzeja Požeške kotline promoviran je 1977. Muzej je 1980. dobio nove prostore, uključujući i galerijski odjel. Sljedeće godine, postao je dio Radne jedinice muzejsko-galerijskih djelatnosti u sklopu Centra za kulturu i obrazovanje u Slavenskoj Požegi. Današnji naziv, Gradski muzej Požega, nosi od 1991. godine. Zahvaljujući donaciji Mirka Tomaševića pod nazivom „Biljni svijet požeškog kraja“ 1995. godine otvoren je Prirodoslovni odjel, a 2001.

godini priređena je izložba „Da li je Požegi potreban muzej?“ koja je potaknula raspravu o važnosti očuvanja kulturne baštine. Povodom 92. rođendana Muzeja otvorena je 2016. Muzejska brijanica iz 1910. godine.

Dugo očekivana rekonstrukcija i dogradnja započela je 2021. godine u sklopu projekta „Požeške bolte“. U lipnju 2024. godine svečano je otvoren novi Stalni postav u obnovljenim prostorima čime je Muzej zakoračio u novo poglavlje svog postojanja, u budućnost koju su brojne generacije muzealaca, ali i građana Požege dugo iščekivali.

Povijest

Gradski muzej Požega pod nazivom Gradsko kulturno-historijski muzej osnovan je 1924. godine zahvaljujući entuzijazmu i predanosti Julija Kempfa. Bio je smješten u veliku i malu vijećnicu Županijske palače. Prvi donator muzeju bio je sam Kempf, a nakon njega braća Teodor i Dušan Kraljević. Nakon završetka Drugog svjetskog rata, muzej je doživio novi početak. Prolazio je kroz različite faze razvoja i reorganizacije

postajući sve značajniji kulturni centar grada, a 1953. godine, zahvaljujući prof. Antunu Baueru seli se u nove prostore na glavnom požeškom trgu gdje se i danas nalazi.

Kroz pedesete i šezdesete godine prošlog stoljeća, Muzej je nastavio rasti i razvijati se. Prvi postav posvećen Narodnooslobodilačkoj borbi otvoren je 1955., a dvije godine kasnije Muzej je dobio novi statut i ime „Muzej Požeške kotline“. Godine 1974. organizirana je izložba povodom 50 godina postojanja muzeja, a iduće godine započela je radna akcija uređenja podruma, Lapidarija

Osnivač

Osnivač Gradskog muzeja Požega Julije Kempf (1864. – 1934.) bio je požeški učitelj, pedagog, ravnatelj škole, gradonačelnik, povjesničar, arhivist, pisac, svestrani kulturni i društveni djelatnik čiji je život bio duboko posvećen obrazovanju, kulturi i očuvanju povijesti rodnoga grada. Nakon završene gimnazije i studija na Učiteljskoj školi u Zagrebu počeo je s 19 godina raditi kao učitelj u Novom Vinodolskom, ali se ubrzo vraća u Požegu gdje ostaje do kraja života.

Zaposlio se u Dječjačkoj pučkoj školi u Požegi, a 1902. godine postaje njezin ravnatelj. Značajno je unaprijedio obrazovni sustav u Požegi te je bio jedan od osnivača i prvi predsjednik „Učiteljskog društva Požeške doline“. Na nacionalnoj razini sudjelovao je u radu „Saveza hrvatskih učiteljskih društava“. Aktivno je sudjelovao u planinarskim društvima „Papuk“ i „Sokolovac“ promičući tjelesnu aktivnost i ljubav prema prirodi. Njegov društveni angažman bio je opsežan, bio je član, predsjednik i tajnik u mnogim požeškim društvima.

Proučavao je povijest Požege, a njegov najvažniji rad je monografija „Požega: zemljopisne bilješke iz okoline i prilozi za povijest slobodnog i kraljevskog grada Požege i požeške županije“ objavljena 1910. godine. Napisao je i mnoga druga djela.

Bio je prvi kustos i ravnatelj Muzeja kojeg je osnovao. Osobno je donirao velik dio građe koja je činila osnovu muzejskog fundusa. Organizacijom prve izložbe 1926. i stalnog postava 1930. godine postavio je temelje za daljnji razvoj muzeja koji i danas igraju ključnu ulogu u očuvanju kulturne baštine Požege.

Nakon umirovljenja 1924. godine nastavio je raditi na očuvanju kulturne baštine, a preminuo je 1934. godine, ostavljajući neizbrisiv trag u povijesti i kulturi Požege. Kempf je bio ključna figura koja je oblikovala kulturni, obrazovni i društveni život Požege. Njegova ostavština i danas je prisutna kroz institucije koje je pomogao stvoriti i kroz njegovu monografiju koja ostaje temeljni izvor za istraživanje povijesti grada.

Rudinske glave

Benediktinska opatija sv. Mihovila Arkandela na Rudini jedan je od najznačajnijih srednjovjekovnih sakralnih objekata na prostoru Požeške kotline. Smještena je na rubnom platou Psunja na 417 metara nadmorske visine. Rudina kao mjesto prvi put se spominje 1210. godine u darovnici kojom kralj Andrija II. Arpadović (1205. – 1235.) dariva templare posjedom Lješnicom.

Prvi poznati pisani spomen opatije je 1250. godine u ispravi kralja Bele IV. (1235. – 1270.). Prema Adamčeku, najvjerojatnije je opatija nastala potkraj 12. st. na zemljištu koje je pripadalo vlastelinstvu Podvrškom čiji su vlasnici bili nasljednici bana Borića i plemići Desislavići. N. Klaić smatra kako su osnivači opatije u Rudini pripadnici obitelji Borić – sam ban Borić ili njegov sin nepoznata imena. Borići su bili jedan od najpoznatijih plemićkih rodova na području današnje Slavonije, a rodonačelnik roda je bosanski ban Borić koji se spominje u pisanim izvorima 50-ih i 60-ih godina 12. st.

Vrijednost benediktinske opatije sv. Mihovila na Rudini iskazuje se ponajprije u sačuvanoj arhitektonskoj plastici tzv. rudinskim glavama koje predstavljaju skup najbolje i najstarije očuvane romaničke skulpture na prostoru kontinentalne Hrvatske. Reljefi „rudinskih glava“ smatraju se vrhunskim radom romaničke stilizacije.

U Gradskom muzeju Požega čuva se sedamnaest ovih konzola s prikazima ljudskih glava (jedna prikazuje životinjsku glavu) i ljudskih figura, a još dvije se nalaze u privatnom vlasništvu. Većina ovih glava u Muzej su dospjele još 1950-ih godina kao slučajan nalaz, a samo pet je pronađeno u arheološkim istraživanjima.

Prema Vučić Šnepergeru, ovakve konzole mogle su ukrašavati vanjske zidove apsida, bočnih i glavne lađe te pročelja zvonika, a vjerojatno i unutrašnjost crkve. Na rudinskoj crkvi vjerojatno su ukrašavale apside jer su pronađene u njihovoj blizini.

Povijest

Od prve inicijative o osnutku muzeja u Brodu na Savi krajem 19. stoljeća do ostvarenja 1934. prošla su četiri desetljeća. Zahvaljujući donaciji Julija Hoffmanna te odlukom Gradskog poglavarstva od 23. siječnja 1934. osnovan je Gradski i arheološki muzej. Smješten je u Starčevićevu ulicu, u zgradu koju je gradu darovao bivši gradonačelnik Stjepan pl. Horvat. Već u lipnju upućen je poziv kojim se „umoljavaju gospoda učitelji, svećenici i općinski činovnici koji se nalaze u direktnoj vezi s narodom, da nastoje da... starine, koje se nalaze ili se tek pronađu na njihovom području pređu u vlasništvo muzeja grada Broda, gdje će biti pohranjene, a moći će ih svatko da razgleda“. Dio temeljne zbirke predstavljen je prvi puta u ljeto 1934. na velikoj Znanstvenoj izložbi nakon koje su građani Muzeju darovali rijetke obrtničke alatke i proizvode brodskih cehova te vrijedne predmete umjetničkog obrta.

Muzejski fondus, stvaran devet desetljeća, danas sadrži više od 42 800 inventariziranih

Brod n/S. - Realna gimnazija
Brod na Savi, 30-e godine 20. st.; Nakladnik Petar Štampar

jedinica raznovrsne građe. Muzej ima Preparatorsku radionicu i knjižnicu s vrijednim knjižničnim fondom iz razdoblja od 18. stoljeća do danas. Uz izložbe iz fundusa i objavljivanje kataloga i drugih publikacija o kulturnoj baštini brodskog Posavlja, značajna pozornost posvećuje se pedagoško-edukativnim programima, organiziraju se tematska predavanja i stručni skupovi, surađuje se s baštinskim ustanovama, školama, udrugama i pojedincima kao i s drugim hrvatskim muzejima.

Proteklih 90 godina brodski su muzealci, uz rad na prikupljanju, zaštiti, stručnoj obradi i pohrani građe, priredili 545 izložbi te izdali 241 katalog. Autori su desetak posebnih izdanja, više desetina stručnih radova objavljenih u muzejskom glasilu Vijesti i drugim stručno-znanstvenim časopisima te nekoliko stotina novinskih, radio i TV priloga. Nositelji su i suradnici različitih projekata, organizatori, suorganizatori i sudionici znanstvenih i stručnih skupova, pokretači i članovi timova kulturnih manifestacija u svom okruženju.

Vasilij Antipov Kroz Brod, 1935.

Vasilij Antipov, Gradsko poglavarstvo, 1935.

Osnivač

Julije Hoffmann, rođen 16. ožujka 1882. godine, bio je osnivač, prvi ravnatelj i kustos Muzeja Brodskog Posavlja. Inače je bio činovnik na željeznici, ali je 1920. otpušten iz službe kao jedan od organizatora generalnog štrajka željezničara.

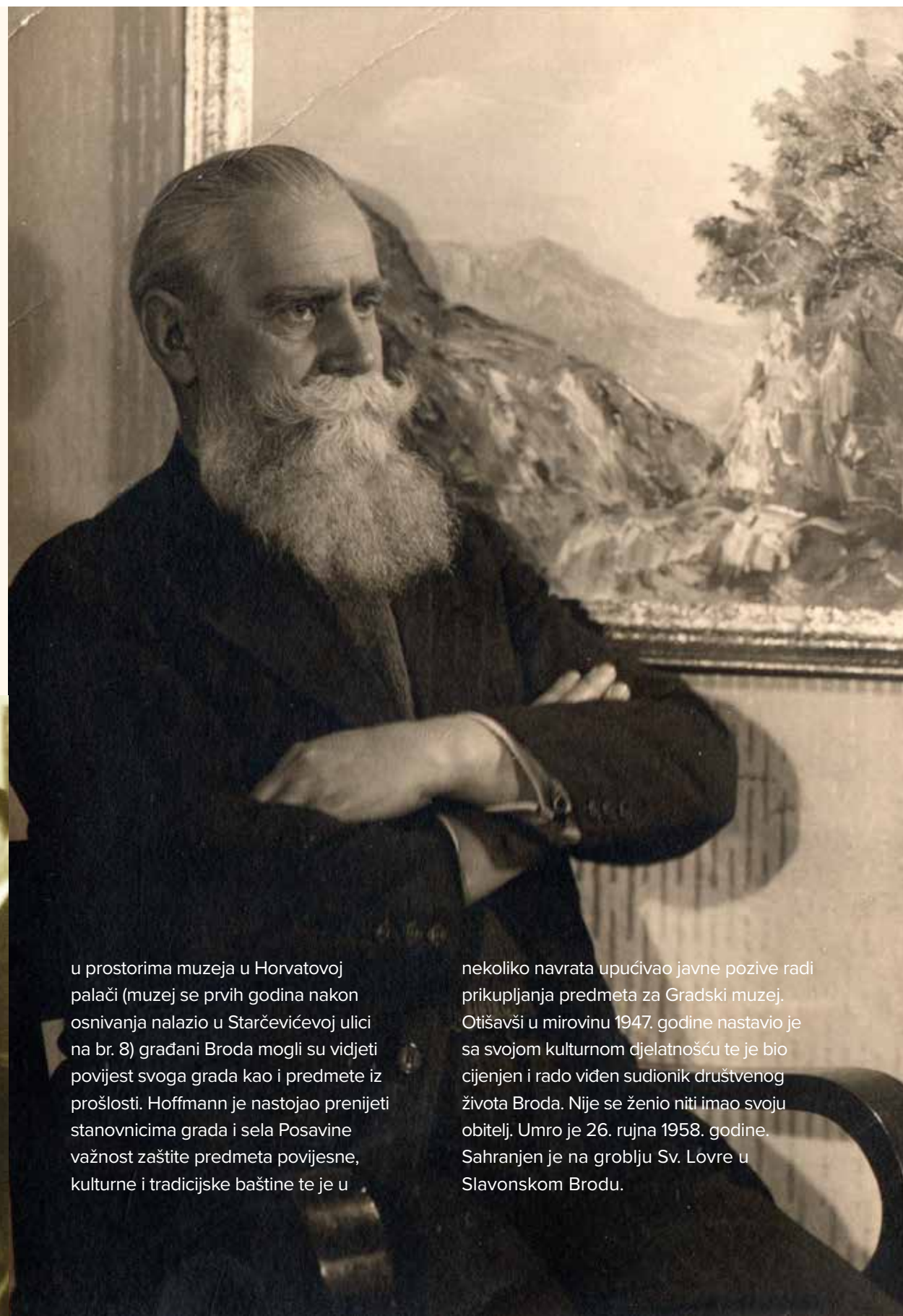
Te godine postao je vijećnik, ali je već iduće godine razriješen te dužnosti. Radio je zatim u Tvornici vagona, a potom se bavio trgovinom. Darovavši gradu svoju zbirku koju je godinama brižljivo

prikupljao, a koja se sastojala od 3500 komada numizmata, 600 komada starih znački, 6 komada starih satova, 1 gusle, 7 slika, postavio je temelj da se može osnovati muzej što je i učinjeno 23. siječnja 1934. Nosio je naziv Gradski i arheološki muzej. Julije Hoffmann s ljubavlju i altruizmom život je posvetio proučavanju, sakupljanju i zaštiti kulturne baštine Slavonskog Broda i brodskog Posavlja.

Bio je čovjek ispred svoga vremena i veliki vizionar. Na izložbama koje je organizirao

Julije Hoffmann s djelatnicima Muzeja i brodskim umjetničkim krugom; Slavonski Brod, 1942.

u prostorima muzeja u Horvatovoj palači (muzej se prvih godina nakon osnivanja nalazio u Starčevićевой ulici na br. 8) građani Broda mogli su vidjeti povijest svoga grada kao i predmete iz prošlosti. Hoffmann je nastojao prenijeti stanovnicima grada i sela Posavine važnost zaštite predmeta povijesne, kulturne i tradicijske baštine te je u

nekoliko navrata upućivao javne pozive radi prikupljanja predmeta za Gradski muzej. Otišavši u mirovinu 1947. godine nastavio je sa svojom kulturnom djelatnošću te je bio cijenjen i rado viđen sudionik društvenog života Broda. Nije se ženio niti imao svoju obitelj. Umro je 26. rujna 1958. godine. Sahranjen je na groblju Sv. Lovre u Slavonskom Brodu.

Ponjave

Vezene krpane ponjave ubrajaju se u najstariju i najvrjedniju građu Etnografskog odjela Muzeja. Bogate su raznolikim simboličkim motivima geometrijske, biljne, zoomorfne i antropomorfne tematike. Neki su od tih simbola lako prepoznatljivi (ljudski likovi, konji, ptice, srca...) dok su drugi stilizirani u tolikoj mjeri da se teško može razaznati što predstavljaju. Porijeklo motiva dolazi još iz prapovijesti, stoga te ponjave nadmašuju svu dosad prikupljenu etnografsku građu. Potječu isključivo iz okolice Slavonskog Broda, a datirani primjerci vezeni su krajem 19. i početkom 20. stoljeća.

Ovi pokrivači živih boja i većih dimenzija, imali su nekoliko uloga. Prvenstveno su služili za zastiranje kreveta mladenaca u prvoj bračnoj noći te u prvim godinama braka. Preko motiva vezanih raznobojnom vunom na jednobojnoj podlozi, željelo se kod mladog bračnog para potaknuti plodnost, sreću ili ih zaštititi od uroka.

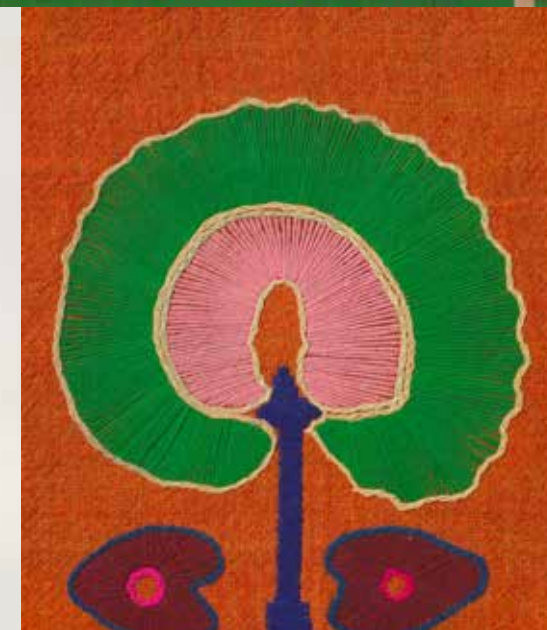
Najčešći motiv na ponjavama je gljiva – simbol plodnosti. Njome se na slikovit način govorilo ono što se naglas nije izgovaralo. Simbol je bračne veze, sreće i životne snage. Inače ljubavna magija, a

time i simbolika, povezana je s kultom zemlje u kojoj raspoznavamo gljivu. Iako je gljiva simbol dovoljan sam po sebi, susrećemo ga u kombinaciji s cvijetom, simbolom ljubavi. Zaštitni motiv zrcala s druge strane nalazimo u kombinaciji s mnoštvom drugih likova, primjerice pijetla, konja i lutaka. Crvena boja, osim što je boja zdravlja, ljepote i simbol ljubavi, smatrala se osobito djelotvornom protiv uroka. U određenim periodima života, a to se najčešće odnosi na prijelazna razdoblja kao što su rođenje, krštenje, vjenčanje, porod, čovjek je osobito izložen djelovanju zlih sila. Tada se na različite načine nastoji zaštititi od negativnog djelovanja upravo predmetima određenog magijskog značenja, simbolima ili bojom (crvena), koji na sebe privlače negativan utjecaj. Stoga se i krevet mladenaca, od kojih se očekivalo brojno i zdravo potomstvo, ukrašavao crvenim ukrasima, kao što su vezene ponjave.

Ponjava krpana na gljive, Ravan, 1. pol. 20. st.

Muzej likovnih umjetnosti Osijek

5000 predmeta raspoređenih u devet muzejskih zbirki: Zbirku slikarstva 18. i 19. stoljeća; Zbirku slikarstva 20. stoljeća, I. polovica; Zbirku slikarstva 20. stoljeća, II. polovica; Zbirku crteža i grafika XVIII. i XIX. stoljeća; Zbirku crteža i grafika XX. stoljeća, I. polovica; Zbirku crteža i grafika XX. stoljeća, II. polovica; Zbirku kiparstva; Zbirku plaketa i medalja; Zbirku novih

medija. Zgrada Muzeja likovnih umjetnosti izgrađena je 1895. godine, a za Galeriju je prenamijenjena 1964. godine. Muzej likovnih umjetnosti raspolaže sa 460 m² izložbenog prostora, 150 m² radnog prostora i 85 m² suvremeno uređenih depoa. O 70. obljetnici Muzeja likovnih umjetnosti (2024.) zgrada prolazi temeljitu energetska obnovu financiranu sredstvima Europske unije.

Povijest

Muzej likovnih umjetnosti specijalizirana je muzejska institucija koja se bavi prikupljanjem, čuvanjem, istraživanjem i prezentiranjem umjetničke baštine u vremenskom rasponu od baroka do recentnog stvaralaštva. Tijekom svoje povijesti nekoliko je puta mijenjao naziv, od prvotne Galerije slika preko Galerije likovnih umjetnosti do današnjeg Muzeja. Historijat osječke Galerije čvrsto je vezan uz njezinu matičnu ustanovu – Muzej Slavonije, u sklopu kojega je 1940. godine na inicijativu Antuna Bauera utemeljena Galerija slika kao posebni odjel Muzeja. U prvim godinama svoga postojanja Galerija nije imala trajni prostor pa je njezin Stalni postav

promijenio nekoliko lokacija u gradu, formalno i dalje kao odjel u sastavu Muzeja Slavonije. Godine 1952. tadašnja Galerija dobila je vlastiti prostor u zgradi Županije, a 1954. godine je i formalno-pravno izdvojena iz sastava matične ustanove kao samostalna muzejska institucija. Od inicijalne ideje do useljenja pod vlastiti krov Galerija je čekala više od dva desetljeća, kada je 1964. godine konačno uselila u vilu Neumann na adresi Europska avenija 9 gdje se nalazi i danas. Galerija je od svog utemeljenja do danas primarno obavljala muzejsku djelatnost, stoga od 2014. godine i službeno nosi naziv Muzej likovnih umjetnosti. Muzej likovnih umjetnosti posjeduje preko

Osnivači

Antun Bauer (1911. – 2000.) jedan je od najznačajnijih hrvatskih povjesničara umjetnosti, arheologa i muzeologa te pokretač, istinski utemeljitelj osječke Galerije slika. Bauer je, naime, za tadašnji Gradski muzej u Osijeku (današnji Muzej Slavonije) osigurao vrijednu donaciju slika iz Zagreba 1940. – 1941. godine koja je bila povod osnutku Galerije. Donirane umjetnine bile su pretežno djela hrvatskih modernista, umjetnika djelatnih tijekom prve polovice XX. stoljeća pa je originalni koncept nove ustanove, odnosno prvotni prijedlog njenog naziva bio Moderna galerija.

Antun Bauer bio je i autor koncepta prvoga Stalnoga postava Galerije koji je otvoren 16. studenoga 1941. u prostorima tadašnjeg Gradskog muzeja.

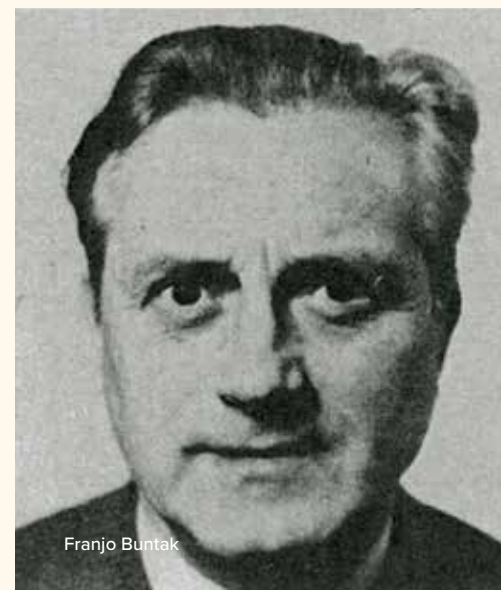
U prvim godinama rada Galerije primarno su se istaknuli djelatnici osječkog Gradskog muzeja, Franjo Buntak (1910. – 1985.), Josip Bösendorfer (1876. – 1957.) i Danica Pinterović (1897. – 1985.).

Predrag Goll, Portret dr. Antuna Bauera, MLU-4878

Jelka Benešić, Portret bista dr. Danice Pinterović, MLU-K-150

Franjo Buntak

Jovan Gojković

Prva izložba J. Gojkovića u Osijeku 1924. s I. Rochom

Josip Bösendorfer svojim je istraživačkim radom dao prve doprinose u istraživanju lokalne umjetničke baštine te je još kao član Društva prijatelja starine „Mursa“ (Arheološki klub „Mursa“) bio vrlo aktivan u prikupljanju donacija za Gradski muzej, među ostalim i likovne građe.

Galerijska zbirka najveće je povećanje doživjela u ratnom i poslijeratnom razdoblju konfiskacijom privatnih umjetničkih zbirki. U procesu konfiskacije posebice se istaknula Danica Pinterović koja je, među ostalim, i jedna od najzaslužnijih za formalno institucionalno odvajanje Galerije. U tim prvim godinama fundus Galerije javnosti je prezentiran nekoliko puta, prvotno zaslugama Franje Buntaka, a potom i kustoskog tandema Josip Leović – Jovan Gojković na različitim lokacijama u gradu.

Spomenuti Jovan Gojković ujedno će biti imenovan i prvim ravnateljem samostalne Galerije koja je već zarana ocijenjena kao jedan od najreprezentativnijih umjetničkih muzeja u zemlji.

Kusik, Denegri i Knifer, Osijek 1984.

Julije Knifer, Pejzaž iz Malinske, 1952., kombinirana tehnika, 40,5 × 58,5 cm, inv. br. MLU-4774

Julije Knifer

Julije Knifer (Osijek, 23. 4. 1924. – Pariz, 7. 12. 2004.) jedan je od najznačajnijih hrvatskih slikara druge polovice XX. stoljeća. Odrastao je u Osijeku, a nakon završene Akademije u Zagrebu tijekom 1950-ih putuje po Europi. Već u ranim radovima pokazuje sklonost analitičkom slikarstvu i utjecaj Maljevičevog suprematizma. Od 1959. do 1966. godine bio je suosnivač i član skupine Gorgona, a sudjelovao je i na izložbama Novih tendencija. U duhu radikalne redukcije kojom traga za antislikom i stvaranjem monotonoga ritma pronašao je motiv meandra kojega će varirati do kraja

života. Upravo je opetovanje jednoga motiva ključ njegova stvaralaštva koje tek kao cjelina dobiva potpuni smisao. Znakovito je svojim riječima opisao koncept i filozofiju svoga stvaralaštva: „vjerojatno sam svoje posljednje slike već načinio, a prve možda nisam“. Slika Pejzaž iz Malinske Julija Knifera (1924. – 2004.) dio je Zbirke slikarstva XX. stoljeća, II. polovica od 2006. godine kada je otkupljena za fundus Muzeja likovnih umjetnosti iz privatnog vlasništva u Zagrebu. Naslikana 1952. godine, slika pripada ranom periodu Kniferova stvaralaštva u njegovom

predmeandarskom razdoblju u kojem je vidljiv utjecaj enformelističkih strujanja. Analitičke forme prikazanog pejzaža tek najavljuju Kniferovu buduću preokupaciju opetovanim motivom meandra u duhu konstruktivizma i minimalizma. Kao jedan od najznačajnijih osječkih slikara svjetskoga glasa, uz činjenicu da Muzej likovnih umjetnosti posjeduje relativno mali broj njegovih djela, Kniferova djela u fundusu visoko su cijenjena. U godini kada je Muzej likovnih umjetnosti obilježio 70. obljetnicu postojanja (2024.), obilježena je i 100. obljetnica rođenja ovog umjetnika, odnosno 20. obljetnica smrti.

Julije Knifer, Autoportret, MLU-5011

Julije Knifer, Meandar 11/20 Zg-75, MLU-G-1050

Povijest

Odluka o osnivanju Muzeja donesena je u veljači 1974., a s radom je počeo u listopadu iste godine. Od svog početka utemeljen je kao muzej općeg tipa, a s obzirom na teritorijalnu kompetenciju pokrivao je Našice i područje koje nazivamo našičkim krajem.

Od svoga utemeljenja sjedište mu je u Dvorcu Pejačević (tzv. Velikom dvorcu), objektu kojeg je 1812. podigla plemićka obitelj Pejačević u središtu grada.

U počecima rada Muzej je imao nekoliko prostorija na katu Dvorca Pejačević, u kojima je izložio: materijal feričanačkih lončara, dokumente radničkog pokreta i Drugog svjetskog rata, predmete povijesnog značaja za Našice, drvo i tekstil u narodnom stvaralaštvu te arheološke nalaze. Najveći dio građe u početku se odnosio na etnološke predmete. Uz predmete Povijesne zbirke u Muzej je ušlo i dosta arheološke građe koja je tvorila manju Arheološku zbirku. Tijekom postojanja ustanova je uspjela postepeno širiti svoj prostor unutar Dvorca tako da je prije recentne obnove ovoga objekta zauzimala cijeli kat i pola prizemlja.

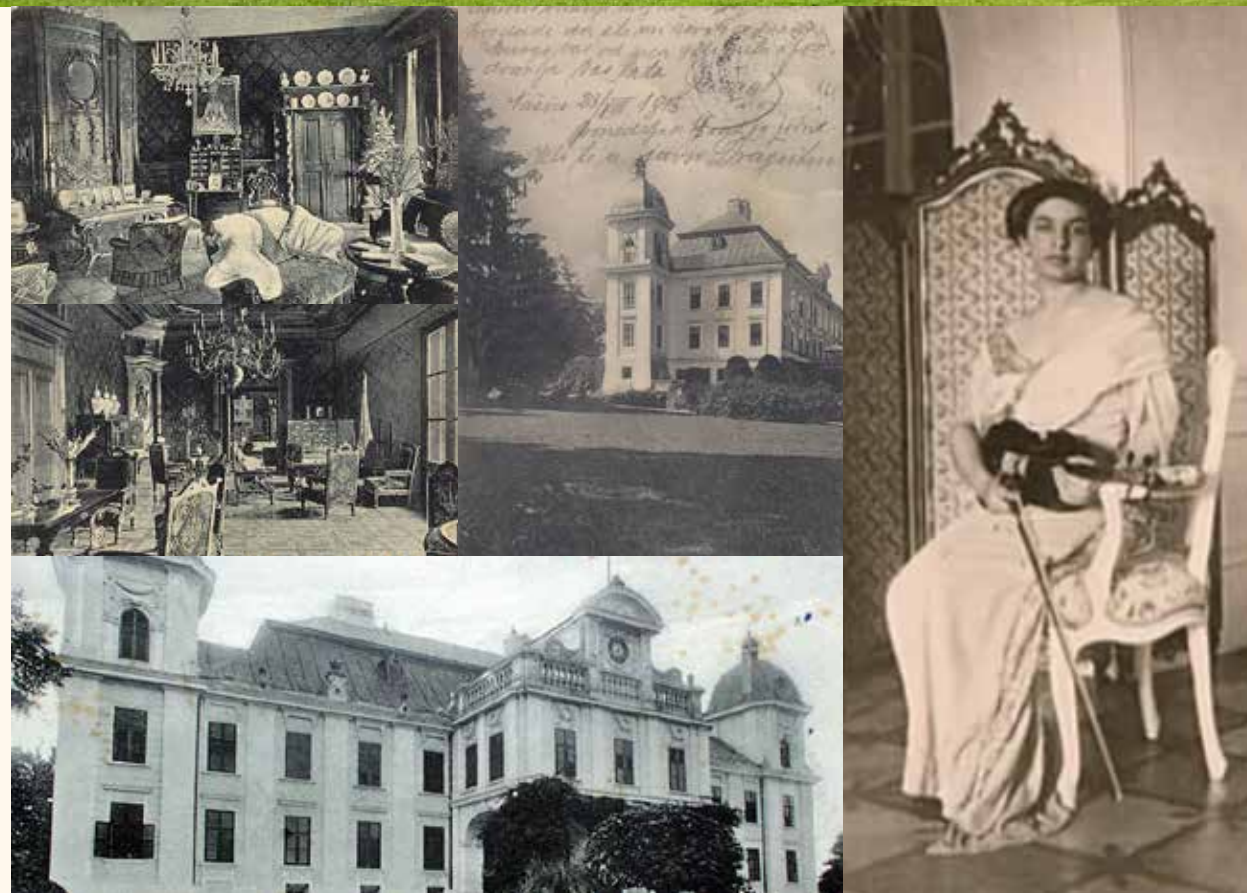
Stalni postav Muzeja doživio je više promjena, prateći prostorno širenje ustanove, pri čemu su prostorije sukcesivno prolazile proces obnove i

adaptacije za muzejsku namjenu.

Krajem 70-ih i početkom 80-ih godina prošlog stoljeća Dvorac je dobio novu fasadu, pokrenuta je izolacija od kapilarne vlage, a obnovljene su i štukатурne dekoracije u predvorju i prostoru tzv. Žutog salona.

Muzeju je nakon Domovinskog rata prepušten i reprezentativni prostor u prizemlju dvorca, od kada se započelo s kontinuiranim izložbenim aktivnostima, odnosno postavljanjem povremenih izložbi koje su priređivali Muzej ili drugi organizatori. Nakon završetka kompletne rekonstrukcije dvorca 2024. godine za Muzej je počelo novo razdoblje s novom muzeološkom koncepcijom u njegovim obnovljenim prostorima.

Osnivači

Nakon osnutka Muzeja u njemu su zaposleni prof. povijesti Josip Waller koji je obnašao dužnost direktora i Ivana Jurković, dipl. etnolog, koja je radila kao prvi kustos. Waller je 1974. godine imenovan predsjednikom Komisije za osnivanje muzeja u Našicama te iste godine postao njegovim ravnateljem. Do odlaska u mirovinu (1999.) organizirao je u Muzeju mnoge izložbe i vršio istraživanja zavičajne prošlosti. Sudjelovao je u osnivanju Muzejske udruge istočne Hrvatske, u kojoj je jedno vrijeme bio i predsjednik, a vršio je i dužnost člana Muzejskog vijeća Ministarstva kulture RH. U drugoj polovini 1990-ih organizirao je niz akcija s učenicima i nastavnicima našičkih škola te aktivno sudjelovao na znanstvenom skupu u Zagrebu s temom Muzej jučer, danas i sutra (1996.). Bio je predsjednik Udruge za hrvatsku povjesnicu u Našicama, a vrhunac njegove djelatnosti na tome području bilo je vodstvo skupine našičkih gimnazijalaca na susret mladih povjesničara u Rimu (1998.). Bio je i sudionik značajnih stručnih skupova, domaćih i međunarodnih te

suradnik stručnih časopisa. Ivana Jurković, prof. hrvatskog jezika i etnolog, bila je od 1971. do 1974. tajnica Komisije za osnivanje muzeja u Našicama te intenzivno radila na prikupljanju etnografske građe. Osnutkom Muzeja postala je prvim kustosom, a kasnije je bila i dugogodišnja ravnateljica. Osim niza izložbi ostvarenih u matičnoj ustanovi, suautor je nekoliko etnografskih izložbi u suradnji s ostalim muzejima. Uz stalan rad u etnološkoj struci, intenzivno je radila na promicanju vrijednosti imena i djela znamenitih osoba našičkog kraja – Dore Pejačević, Izidora Kršnjavog, Hinka Juhna i Mate Benkovića, što je rezultiralo otvaranjem njihovih spomen-soba u Muzeju. Aktivno je sudjelovala na znanstvenim skupovima posvećenim Dori Pejačević i Izidoru Kršnjavom. Jedna je od osnivačica i aktivna sudionica Memorijala Dore Pejačević i Kolonije umjetničke keramike Hinko Juhn Našice. Bila je suradnikom brojnih folklornih manifestacija gdje je sudjelovala kao predsjednik ili član raznih izbornih žirija.

STALAK ZA LUČ (bakljar, svećar), 19. st.

Unutar zbirki Etnološkog odjela čuva se veći broj vrlo vrijednih – raritetnih predmeta, među kojima iz Zbirke pokućstva i kućnog inventara izdvajamo gotovo zaboravljeno rasvjetno tijelo – stalak za luč, odnosno držač baklje.

Ovaj prastari način osvjetljavanja prostora zapaljenim komadom drveta očuvao se gotovo do naših dana, a u Zavičajni muzej Našice dospio je u obliku drvenog podnog nosača na križnom postolju, s pomičnim nazubljenim dijelom pomoću kojeg se regulirala visina baklje. Prikupljen je 1973. u jednom od starosjedilačkih sela našičkog kraja, Bokšiću, kao poklon Pavla Đene Jazvanca (digresija: bokšićko prezime Jazvanac u sebi je sačuvalo ime srednjovjekovnog sela Jazvanci, nestalog u vrijeme osmanske vladavine; ime mu se sačuvalo i kao toponim na obližnjim njivama). Datiran je u 19. stoljeće, a izradio ga je u susjednim, također starosjedilačkim Šaptinovcima Andrija Andrić, očuh darovatelja koji se vjerojatno priženio udovici u Bokšić.

Prikupljanje predmeta za etnografsku zbirku budućeg muzeja započelo je već početkom 1971. terenskim radom etnologinje prof. Ivane Jurković. Tijekom te godine prikupljeno je gotovo 400 predmeta. Potkraj iste i sljedećih godina osim Feričanaca gdje je živjela obilazi i druga sela našičkog kraja, stvarajući mrežu suradnika na terenu. Do 1974. godine predanim terenskim radom sakupila je vrijednu i brojnu zbirku koja je pokrivala većinu materijalnih aspekata tradicijskog života na našičkom području te je činila jednu od temeljnih, ujedno i najveću zbirku novoosnovanog muzeja. Intenzivan rast zbirke nastavio se i po osnutku Muzeja, kada u razdoblju od 1975. do 1980. sudjeluje u provođenju republičke akcije „Istraživanje i fiksiranje stanja etnoloških spomenika u SR Hrvatskoj“, čime su osigurana dodatna sredstva za otkup etnografske građe.

Etnografska je zbirka 1999. pretvorena u Etnološki odjel, danas organiziran u osam zbirki koje, najvećim dijelom zahvaljujući radu prof. Jurković, čine temelj za istraživanje etnografske prošlosti našičkog kraja.

Zavičajni muzej Slatina

Zgrada Starog kotara u kojoj je danas smješten Zavičajni muzej Slatina

Zavičajni muzej Slatina – povijest

Zavičajni muzej Slatina osnovan je 20. veljače 1984. godine kao dio organizacijske jedinice Centra za kulturu Narodnog sveučilišta Veljko Vlahović s ciljem prikupljanja povijesne i ostale građe, obrade, konzerviranja, zaštite i evidencije te organizacije i postavljanja izložbi. Iste godine Zavičajnom muzeju je na upravljanje dodijeljen dio Draškovićevog dvorca/Vila Margold u kojem su uz muzej bili smješteni i gradska vjenčana dvorana, prostorije Šahovskog kluba, sjedište Slatinskog amaterskog kazališta. Odmah nakon otvaranja muzeja zaposlena je prva kustosica Dragica Šuvak, a s njom

je započela aktivna i stručna kampanja prikupljanja muzejske građe. Godine 1986. otvoren je prvi stalni postav pod nazivom Radnički pokret i Narodno oslobodilačka borba (NOB) na području Podravske Slatine te izdvojena zbirka u Lisičinama: Spomen kuća Nikole Miljanović Karaule. Muzej 1988. godine sudjeluje u otvaranju galerije i stalnog postava Galerije Branko Radunković u Novoj Bukovici, a već sljedeće godine u sklopu Dvorca otvara se Etnografski postav.

Tijekom Domovinskog rata zgrada muzeja teško je oštećena i postala je neupotrebljiva za daljnji rad. Građa je pohranjena u privremena spremišta, a povremene izložbe organizirale su se u improviziranim prostorima. Od 1993. Muzej djeluje u sastavu Centra za kulturu, a u prostorijama Doma kulture prepuštene su mu pojedine prostorije za djelovanje.

Značajna prekretnica dogodila se 1998. kada je Grad Slatina dodijelio Muzeju na korištenje dio zgrade Stare škole/Starog kotara. Ovom odlukom stvoreni su uvjeti za otvaranje stalnog postava, ali i unaprijeđenju muzejske djelatnosti u

cijelosti. Obnovom zgrade koja je započela 2000. godine i preseljenjem 2009. godine konačno je riješeno pitanja prostora. Stalni postav otvoren je 2015., a adaptacija muzejskih prostora nastavljena je sve do 2020. godine.

Zgrada Starog kotara, nekadašnje škole Lazo Tihomirović-Baja prije obnove

Prostor Centra za kulturu u čijem suterenu je djelovao Zavičajni muzej Slatina

Postav izdvojene zbirke u Lisičinama: Spomen kuća Nikole Miljanović Karaule

Postav Etnografske zbirke otvorene 1989. godine

Dvorac Drašković/Vila Margold – prvi prostor Zavičajnog muzeja Slatina

Prvi stalni postav Zavičajnog muzeja Slatina

Zavičajni muzej Slatina – osnivači i djelatnici

Ideja o formiranju muzeja u Slatini formalizirana je 1978. godine kada je na proširenoj sjednici Saveza Mjesne zajednice Podravska Slatina jednoglasno izglasana preporuka o formiranju Odbora za osnivanje Zavičajnog muzeja. Odbor su činili: Tomica Baćani, prof., Stevo Pupić, prof., Radovan Trivunčić, Tomica (Slavka) Grijak, prof., Josip Šoštarić, Milan Mutavdžić i Antun Venus, a njihov zadatak bio je stvoriti pravne, stručne i tehničke uvijete za formiranje muzeja. Uskoro nakon formiranja pojedini članovi Odbora proaktivno su započeli s prikupljanjem muzejske građe i formiranjem dokumentacije. Jedan od načina prikupljanja bile su i dobre ocjene koje je profesorica povijesti Tomica (Slavka) Grijak davala učenicima za donesene predmete. Nakon formiranja muzeja sačuvana građa i popratna dokumentacija, koja je skupljana u ovoj fazi, predana je muzeju. Sredinom travnja 1984.

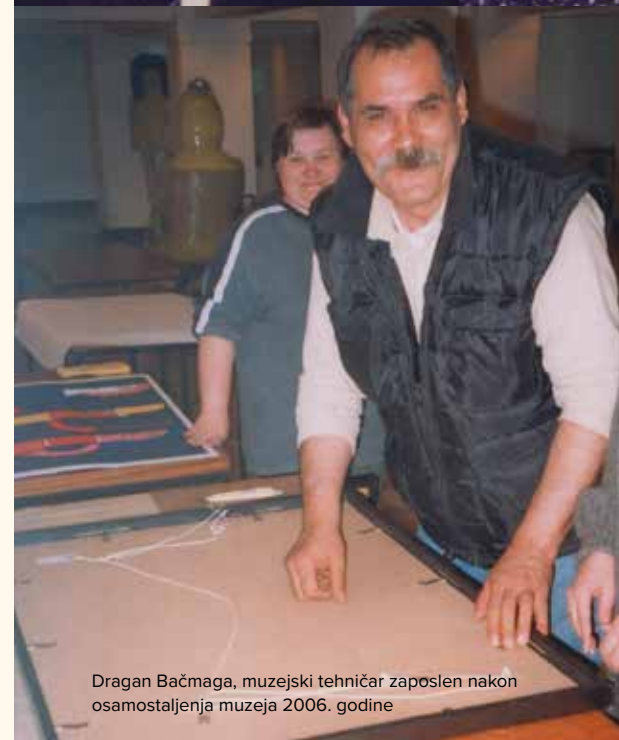
godine uposlena je prva kustosica-etnolog Dragica Šuvak koja je započela s inventarizacijom građe pribavljene od strane Odbora za osnivanje, kao i građe koju je kustosica prikupila u svojim terenskim istraživanjima. Uz muzejsko-istraživački rad kustosica Šuvak 1988. godine otvara postav Etnografske zbirke koji je nastao u njezinom autorstvu. U radu Muzeja od velike pomoći bili su i ostali djelatnici Narodnog sveučilišta Veljko Vlahović, kasnije Centra za kulturu u sastavu kojih je bio Zavičajni muzej Slatina.

Nakon osamostaljenja uz kustosicu Dragicu Šuvak, koja je ujedno bila i ravnateljica Muzeja, uposlen je i muzejski tehničar Dragan Bačmaga. U ovom razdoblju započinje preseljenje i uređenje zgrade Starog kotara koje je kulminiralo otvaranjem stalnog postava u koautorstvu Snježane Stipeč, Dragice Šuvak i dr.sc. Žarke Vujić.

Danas je u Zavičajnom muzeju Slatina uposljeno 5 djelatnika.

Prva kustosica Zavičajnog muzeja Slatina, Dragica Šuvak, snimljena tijekom otvaranja postava Etnografske zbirke u Dvorcu Drašković

Dragan Bačmaga, muzejski tehničar zaposlen nakon osamostaljenja muzeja 2006. godine

Faksimil Odluke o osnivanju Zavičajnog muzeja Slatina

Set luksuznog rimskog posuđa

Krajem ožujka 2008. godine vlasnik čestice prilikom zemljanih radova pronašao je luksuzni set rimskog brončanog posuđa na položaju Bataluša nedaleko od naselja Sopje u Virovitičko-podravskoj županiji. O svom pronalasku obavijestio je Zavičajni muzej Slatina, koji je slijedom navedenog obavijestio nadležni Konzervatorski odjel u Požegi. Sljedeće godine položaj Bataluše preventivno je zaštićen, nalazi su poklonjeni Muzeju, a krajem rujna i početkom listopada provedena su sondažna arheološka i geofizička istraživanja na navedenoj lokaciji. Istraživanja na položaju Bataluša nisu potvrdila postojanje arheoloških slojeva i formacija, a istraživači su nalaze okarakterizirali kao dio ostave povezane s nepoznatim stambeno-gospodarskim kompleksom (villa rustica) ili naseljem. Terenskim pregledom 2019. godine nedaleko od lokacije Bataluše pronađen je antički materijal koji se može povezati s naseobinskim elementima, a samim time setom luksuznog posuđa.

Luksuzni set datiran je u vrijeme 2. stoljeća i sastoji se od brončanog vrča s trolisnim otvorom i brončane plitke posude – patere. Brončani vrč pronađen je u dva dijela, koji su nakon restauracije spojeni. Sastoji

Vrč s trolisnim otvorom

Vrč s trolisnim otvorom i brončana plitka posuda – patera

se od ravnog dna na niskoj nozi iz koje izlazi elipsoidno tijelo s niskim vratom koje završava trolisnim otvorom s izvijenom usnom. Masivna izdignuta ručka najdekorativniji je element vrča, i sastoji se od masivnog rebra iz kojeg izlazi glava lava u gornjem dijelu i lice bucmastog dječaćića, najvjerojatnije erota u visokom reljefu okruženog bogatom draperijom.

Brončana plitka posuda – patera, kao i vrč, pronađena je u dva dijela. Posuda stoji na niskoj, punoj brončanoj nozi iz koje izlazi profilirano dno. Recipijent posude zaobljenog je oblika s masivnim obodom ispod kojega su tri paralelne linije. Ručku patere čini kanelirani rukohvat koji završava bogato izvedenom glavom ovna.

Detalj ručke vrča

Detalj ručke patere s glavom ovna

Detalj ručke vrča

Povijest

U Pakracu je Muzej prvi put zaživio 1954. godine kad je osnovan pod nazivom Muzej narodne revolucije, a kasnije će mijenjati ime, najprije u Gradski muzej i na kraju u Kotarski muzej narodne revolucije. Zbog neriješenih pitanja oko financiranja muzej je 1969. godine iseljen iz Stare gradske vijećnice, inventar je raspodijeljen Osnovnoj i Srednjoj školi te Pedagoškoj akademiji, a muzejskim predmetima se gubi svaki trag. U tom su razdoblju uništeni posljednji ostaci srednjovjekovne utvrde Stari grad Pakrac, stradao je i veliki dio povijesne arhitekture, a neke je dijelove povijesti vrijeme izbrisalo iz memorije zajednice. Unatoč tome, bilo je entuzijasta i zaljubljenika u svoj grad koji su vodili brigu o njegovoj povijesti i baštini pa je tako nastavila tinjati svijest o potrebi osnivanja muzeja koji će se na stručan način baviti istraživanjem, prikupljanjem, očuvanjem i prezentacijom baštine grada što se i dogodilo 2009. godine. Muzej danas djeluje u objektu Malog dvora Janković, dijelu baroknog vlastelinskog

kompleksa Janković iz 18. stoljeća, u središtu nekadašnjeg veleposjeda koji je zaštićeno kulturno dobro zajedno s cijelim kompleksom kao jedinstveni primjer u Slavoniji.

Djelujući unutar arhitektonski upečatljivog objekta, Muzej se brine kako bi se bogata baština Pakraca i okolice spasila od zaborava i na što bolji način prezentirala građanima i njegovim gostima. Muzej je svoje djelovanje započeo u uvjetima bez muzejskih predmeta. Tijekom nekoliko prvih godina postojanja zahvaljujući darovanim predmetima, terenskim istraživanjima i otkupima оформljeno je nekoliko muzejskih zbirki: kulturno-povijesna, etnografska, zbirka razglednica, arheološka, školska zbirka, zbirka fotografija i zbirka umjetnina.

U arheološkoj zbirci svojom se vrijednošću izdvajaju slavonski banovci, a unutar kulturno-povijesne zbirke izdvaja se matrica za bakrorez za tiskanje majstorskih listova s početka 19. stoljeća te alarmno-signalni sat, izum Konstantina Haidenegga iz 1896. godine.

Muzej grada Pakraca

kao samostalne ustanove (nedostatak građe, neadekvatan prostor) službeno je Muzej registriran tek 2009. godine. Za ravnateljicu je imenovana Jelena Hihlik koja će uz ravnateljski posao sve do 2016. obavljati i posao jedinog stručnog djelatnika. Tada Grad, kao osnivač, na čelu s gradonačelnicom Anamarijom Blažević u cilju razvoja muzejske djelatnosti zapošljava još tri kustosa i muzejskog tehničara tako da muzej danas ima pet djelatnika. Muzej danas čuva preko 1000 muzejskih predmeta,

opremljeni su uredski i izložbeni prostori te čuvaonica. Unutar jedne druge važne povijesne zgrade - Spahijskog podruma, predviđen je i stalni muzejski postav koji zbog ograničenosti prostora nije mogao biti postavljen u zgradi u kojoj muzej trenutno djeluje. Potaknuta su brojna stručna istraživanja od kojih se ističe arheološko istraživanje na lokalitetu srednjovjekovne utvrde Stari grad Pakrac u središtu grada. Muzej je danas nezaobilazan dio gradske kulturno-turističke ponude te pokušava izgraditi narušeni kulturno-povijesni identitet grada.

Osnivač

Nakon velikih šteta, gubitaka i razaranja koje je za sobom ostavio Domovinski rat, Grad Pakrac osvijestio je vrijednost i značenje brige o baštini i potaknuo je osnivanje gradskog muzeja. Prvi poticaj bio je Zaključak Gradskog poglavarstva 15. 10. 2003. godine kojeg je potpisao gradonačelnik Damir Špančić, a kojim se prihvaća inicijativa Pučkog otvorenog učilišta Pakrac o osnivanju muzeja. Tadašnja ravnateljica Pučkog otvorenog

učilišta Pakrac Snježana Colić, pokrenula je prve predradnje za osnivanje muzeja. Na čelno mjesto Pučkog otvorenog učilišta 2004. godine imenovana je Jelena Hihlik, dipl. povjesničarka umjetnosti i etnologinja koja se intenzivno počela baviti ispunjavanjem stručnih i zakonskih okvira za njegovo osnivanje kao samostalne ustanove. Odluku o osnivanju Muzeja grada Pakraca donijelo je Gradsko vijeće grada Pakraca 2005. godine na čelu s gradonačelnikom Davorom Huškom, ali uslijed raznoraznih problema kod pokušaja registracije muzeja

Slavonski banovac

Slavonski banovac ili banski denar srebrni je novac kovan u Pakracu sredinom 13. stoljeća u prvoj hrvatskoj kovnici novca. Ona se vjerojatno nalazila u srednjovjekovnoj utvrdi, pakračkom Starom gradu.

Prvi put spominje se u povelji iz 1256. godine u kojoj kralj Bela IV. rješava spor između ostrogonskog nadbiskupa i zagrebačkog biskupa nastao oko prihoda ove kovnice. Vjerojatno je djelovala i prije 1256., a 1260. je preseljena u Zagreb gdje su se banovci kovali do 1384. godine.

Slavonski banovac srebrna je pločica promjera 15 mm i prosječne težine 0.93 g. Od ostalih kovanica iz tog razdoblja izdvajala ga je izrazita kvaliteta izrade te vrlo visoka i postojana čistoća srebra (preko 900/1000). Zbog toga se koristio kao sredstvo plaćanja i u drugim zemljama.

Na prednjoj strani banovca je lik kune između dvije šesterokrake zvijezde, a pretpostavlja se da je prikazana zbog njezina gospodarskog značaja. Njezino krzno dugo je bilo platežno sredstvo, a

jedan od važnijih poreza u srednjem vijeku naziva se marturina, odnosno kunovina. Kuna će postati 1496. godine i dio grba Slavonije, ali i najstarijega grba grada Pakraca. Uokolo prednje strane banovca smješten je natpis na latinskom jeziku, u početku omeđen jednom, a kasnije s dvije niske bisera, zbog čega se ove kovanice dijele u dvije skupine.

Prvu grupu čine serije s natpisom MONETA REGIS P(ro) SCLAVONIA ili kraljevski novac za Slavoniju, a drugu one s natpisom MONETA DVCIS P(ro) SCLAVONIA ili banski novac za Slavoniju. Na naličju se u sredini nalazi patrijarhalni (dvostruki križ) dok se ispod donje prečke križa nalaze dvije okrunjene glave, vjerojatno kraljeva i hercegova (banova). Iznad nje, u ravnini s gornjom prečkom, prikazani su zvijezda i polumjesec. U ravnini s donjom prečkom križa, pojavljuju se i sigle, odnosno oznake koje nam približe govore o tome za vrijeme kojeg bana je novac kovan.

Zbog značaja i ugleda banovca kao jedne od najljepših hrvatskih, ali i europskih kovanica, lik kune bio je inspiracija za ime nove hrvatske monete koja je tako nazvana 1994. godine.

Slavonski banovac, srebro, sredina 13.st., arheološka zbirka Muzeja grada Pakraca

